Valiokunnan lausunto TuVL 6/2018 vp– E 26/2018 vp

Tulevaisuusvaliokunta

Valtioneuvoston selvitys: Kestävän kasvun rahoitusta koskeva toimintasuunnitelma, tiedonanto

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selvitys: Kestävän kasvun rahoitusta koskeva toimintasuunnitelma, tiedonanto (E 26/2018 vp): Asia on saapunut tulevaisuusvaliokuntaan mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- finanssiasiantuntija Milla Kouri, valtiovarainministeriö
- kaupallinen neuvos Kari Virtanen, työ- ja elinkeinoministeriö
- neuvotteleva virkamies Kaarina Saramäki, ympäristöministeriö
- apulaisprofessori Hanna Silvola, Aalto-yliopisto
- tutkijatohtori, FT Frank Martela, Filosofian Akatemia
- hallituksen puheenjohtaja Jussi Nykänen, GreenStream Network Ltd
- hallituksen puheenjohtaja Mika Leskinen, Finland's Sustainable Investment Forum ry FINSIF
- puheenjohtaja Erkki Liikanen

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:
- erityisasiantuntija Minna Nikitin, valtiovarainministeriö
- yksikönpäällikkö Max von Bonsdorff, ulkoministeriö
- Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry
- Finanssiala ry
- Metsäteollisuus ry
- Taaleri Oyj

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Ehdotus

EU:ssa on arvioitu tarvittavan vuotuiset 180 miljardin lisäinvestoinnit, jotta EU:n ilmasto- ja energiatavoitteet saavutetaan vuoteen 2030 mennessä. Myös muu kestävän kehityksen tavoittei-

den mukainen toiminta edellyttää huomattavaa lisärahoitusta. Tavoiteltu suunnanmuutos merkitsee kestävään toimintaan ohjautuvan rahoituksen moninkertaistamista. Esteeksi rahoituksen kasvulle on tunnistettu investoijien epätietoisuus siitä, minkälaisia investointeja voidaan pitää kestävinä. EU-komission toimintasuunnitelma pyrkii luomaan EU:n sisämarkkinoille kansainvälisiä mekanismeja, jotka kannustaisivat tuottamaan vertailukelpoista, läpinäkyvää tietoa taloudellisen toiminnan kestävyydestä kaikkien toimijoiden käyttöön.

EU komissio ehdottaa kymmentä toimea, joilla investointivajeeseen on tarkoitus puuttua:

1. Laaditaan EU:n luokitusjärjestelmä kestävälle toiminnalle
2. Laaditaan standardit ja merkinnät vihreille rahoitustuotteille
3. Helpotetaan investoimista kestäviin hankkeisiin
4. Sisällytetään kestävyys rahoitusneuvontaan
5. Kehitetään kestävyyden vertailuarvoja
6. Sisällytetään kestävyys aiempaa tehokkaammin luottoluokituksiin ja markkinaselvityksiin
7. Selkeytetään institutionaalisten sijoittajien ja omaisuudenhoitajien velvollisuuksia
8. Sisällytetään kestävyys vakavaraisuusvaatimuksiin
9. Vaaditaan yrityksiltä enemmän kestävyystietoja ja tietoja tilinpäätösnormistostaan
10. Edistetään yritysten kestävämpää hallinnointia ja hillitään pääomamarkkinoiden lyhytjänteisyyttä.

Toimista ensimmäinen, kestävän taloudellisen toiminnan luokittelujärjestelmän kehittäminen, toimii pohjana muille toimille. Teoriassa muutoksilla pitäisi olla vaikutusta sijoituskohteen tuottoon, joka synnyttää ohjausvaikutuksen, minkä vuoksi sijoitusmarkkina korjaa markkinaa uudelleen suunnaten pääomia kohti kestävän rahoituksen kohteita. Luokittelujärjestelmän kehittämisen nopeuttamiseksi komissio ehdottaa vaiheittaista etenemistä luokituksen kehittämisessä. Ensi vaiheessa keskitytään kehittämään luokittelu ilmastonmuutoksen hillitsemistä ja ilmastonmuutokseen sopeutumista koskevaa toimintaa varten.

Valtioneuvoston kanta

Suomi näkee kansainvälisillä rahoituslaitoksilla tärkeän roolin kestävän rahoituksen edistämisessä. Suomi korostaa, että rahoitusmarkkinoita koskevien ratkaisujen tulisi ensisijaisesti olla kansainvälisiä. Yhden talousalueen sisäiset ratkaisut voivat muuttaa alueen yritysten kilpailuasemia kansainvälisillä markkinoilla.

Suomi näkee käytännöllisen kestävyysluokitusjärjestelmän luomisessa ja käytössä haasteita, jotka voivat pahimmillaan johtaa markkinakupliin. Hankkeen vaikutukset Suomen tärkeänä pitämään rahoitusvakauteen tulisi arvioida ja harkita myös vaihtoehtoisia keinoja, eli parhaiden käytänteiden levittämistä ja rahoitusmarkkinoiden läpinäkyvyyden tehostamista.

Toteutuessaan kestävyysluokituksen tulisi mukautua joustavasti uuden tutkimustiedon ja toimintaympäristön muutosten mukaisesti. Lisäksi on huolehdittava siitä, etteivät raportointivelvoitteet muodostu pienille yrityksille liian kuormittaviksi.

Suomi pitää myös tärkeänä, että komissio huolehtii siitä, että sen ehdottamat toimet muodostavat eheän kokonaisuuden. Tämä edellyttää huolellista valmistelua sekä vaikutusarvioita, jotka pureutuvat myös toimialojen ja elinkeinorakenteen sopeutumiseen ja näiden prosessien sosiaalisiin vaikutuksiin.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Tulevaisuusvaliokunta käsittelee lausunnossaan:
- kestävän taloudellisen toiminnan luokittelua,
- kestävän kehityksen eri osa-alueiden välisiä jännitteitä,
- talouden piiriin kuuluvia keinoja kestävän kehityksen edistämisessä sekä
- talouskasvun ja hyvinvoinnin kasvun irtikytkeytymistä.

Kestävän taloudellisen toiminnan luokittelu. Tulevaisuusvaliokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan komission suunnittelemassa kestävän toiminnan luokitusjärjestelmässä on vielä monia ratkaisemattomia kysymyksiä. Epäselvää on esimerkiksi se, kohdistuuko luokitus toimijoihin, toimintoihin vai toimijoiden kykyyn saavuttaa kestävyyttä tukevia tavoitteita. Toistaiseksi on myös avointa, millä aikaperspektiivillä toiminnan toivottujen kestävyysvaikutusten tulee ilmetä tai riskit määritellään. Lisäksi, mikäli kukin toimija saa vain yhden luokituksen, tilannetta monimutkaistaa se, että sama toimija voi tarjota useita ympäristövaikutuksiltaan toisistaan poikkeavia tuotteita ja palveluita. Jos taas kestävyyden arviointikriteerit laaditaan toimialakohtaisesti, tulee ratkaista se, miten huomioidaan sektoreiden väliset liittymäpinnat toimialojen rajat ylittäviä tuotteita ja palveluja tarjoavien toimijoiden kohdalla, kuten Suomessa esimerkiksi metsäteollisuuden ja puunjalostusteollisuuden tapauksessa. Tulevaisuusvaliokunnalle annetuissa asiantuntijalausunnoissa painotettiin myös tarvetta pohjata uudet luokitusjärjestelmät jo luotuihin hyviin standardeihin ja käytänteisiin eikä kehittää niiden rinnalle uusia. Eräät asiantuntijat huomauttivat siitä, että tutkimustietoon perustuva tavoitteenasettelu kuuluu poliittisen päätöksenteon piiriin, mutta tehokkaimpien ratkaisujen ja keinojen innovointi ja kehittäminen on jätettävä muille toimijoille.

> *Tulevaisuusvaliokunta korostaa, että EU on jo sitoutunut Agenda 2030 -tavoitteiden edistämiseen. Kestävyyttä tukevien toimenpiteiden niin rahoitusmarkkinoilla kuin muuallakin on oltava sopusoinnussa tämän sitoumuksen kanssa. Agenda 2030 -toimintaohjelman läpileikkaavana periaatteena on, että tavoitteet asetetaan ylemmällä tasolla ja alemmalle tasolle jätetään vapautta määrittää tavoitteen saavuttamisen keinot.*
>
> *Tulevaisuusvaliokunnan mielestä EU:n luokittelujärjestelmän kestävän toiminnan määritelmien on kohdistuttava tavoitteisiin eikä keinoihin. Arviointikriteerien on puolestaan kohdistuttava siihen, saavuttaako toimija nämä tavoitteet, pikemminkin kuin siihen, onko toimijalla käytössään ennalta määrätyt keinot tavoitteiden saavuttamiseksi.*
>
> *Kestävää kehitystä on edistettävä tehokkaimpia keinoja käyttäen. Esimerkiksi uusiutuvan energian käyttöä on parempi edistää kieltoja, kannustimia ja suoria taloudellisia ohjauskeinoja käyttäen eikä ainoastaan rahoitusjärjestelmää säätelemällä.*

Kestävän kehityksen eri osa-alueiden väliset jännitteet. Tulevaisuusvaliokunnan asiantuntijakuulemisissa tuli esille kolme kestävän kasvun rahoitukseen sisältyvää jännitettä.

Ensimmäinen jännite koskee jäsenmaiden ja alueiden tasapuolista ja kestävää kohtelua. Kestävän toiminnan kriteerit on tarkoitus määritellä EU-tasolla yhtenevästi. Voidaan kuitenkin kysyä, onko mahdollista luoda neutraaleja ja objektiivisia kriteereitä, kun taloudellinen toiminta tapahtuu hyvin vaihtelevissa ympäristöoloissa. Maiden väliset ilmastotyypit, kasvillisuusvyöhykkeet ja biotyyppien yhdistelmät voivat poiketa toisistaan huomattavasti, ja ilmastonmuutoksen rajoittamisen kannalta tehokkaimpien toimien yhdistelmä voi siksi olla eri alueilla erilainen. Eri paikoissa voi myös olla käytänteitä tai teknologioita, jotka tekevät samasta toiminnasta ympäristön kannalta vähemmän tai enemmän haitallisen kuin jossakin toisessa paikassa, jossa nämä käytänteet ja teknologiat eivät ole käytössä. Joidenkin asiantuntijoiden mukaan EU:n on myös avattava paremmin ne periaatteet, joiden avulla sovitetaan yhteen kestävän toiminnan luokittelu EU-tasolla ja jäsenmaiden subsidiariteetin piiriin kuuluvat asiat, kuten esimerkiksi metsäpolitiikka. Eri maat ovat myös jo valinneet vaihtelevia painotuksia Agenda 2030 -tavoitteiden joukosta ja luoneet suunnitelmia ja käytänteitä näiden tavoitteiden saavuttamiseksi. Mikäli komission luokitusjärjestelmä arvottaa yhdenlaiset toimet voimakkaasti toisenlaisia kestävyystoimia paremmiksi, saattavat jo tehdyt valinnat osoittautua vääriksi kansallisten toimijoiden taloudellisen kilpailukyvyn kannalta, vaikka ne olisivat käytännössä sosiaalisesti tai ekologisesti yhtä kestäviä tai paikallisesti jopa kestävämpiä.

Toinen jännite on ekologisen kestävyyden sisäinen. Ilmastonmuutokseen vaikuttavat taloudelliset toiminnat on valittu luokittelun ensimmäiseksi kohteeksi. On kuitenkin kyseenalaista, voidaanko ilmastonmuutoksen rinnalla samanaikaisesti kasaantuvia muita ympäristökysymyksiä, kuten esimerkiksi elonkirjon kapenemista tai ravinnekierron häiriöitä, jättää päätöksenteossa sivuun suhteessa ilmastonmuutoksen rajoittamiseen vai myöhästytäänkö näin ratkaisujen kehittämisestä näihin muihin haasteisiin.

Kolmas jännite syntyy ekologisen ja yhteiskunnallisen kestävyyden erillään pitämisestä. Tulevaisuusvaliokunnan asiantuntijakuulemisten perusteella on kyseenalaista, voiko yhteiskunnallista kestävyyttä lisäävien ratkaisujen rahoittamisen suunnittelu odottaa sitä, että ilmastonmuutokseen liittyvät toimenpiteet on tehty. Valiokunnalle annettujen asiantuntijalausuntojen perusteella on myös mahdollista, että ympäristöongelmiin keskittyminen vie pohjaa pois parhaillaan nopeasti kehittyviltä vastuullisuussijoittamisen markkinoilta. Ilmastonmuutokseen liittyviä toimenpiteitä on asiantuntijoiden mukaan vaikea suunnitella huomioimatta sitä, että sosiaaliset tekijät usein kytkeytyvät kiinteästi ilmastonmuutokseen vaikkapa maankäyttökysymysten yhteydessä.

> *Tulevaisuusvaliokunta huomauttaa, että huomion keskittäminen vain yhden Agenda -2030 --tavoitteen edistämiseen saattaa olla tehoton tapa saavuttaa edes kyseinen tavoite. Tämä johtuu tavoitteisiin liittyvien ilmiöiden keskinäisriippuvuuksista, joiden huomiointi on Agenda 2030 -toimintaohjelman ytimessä. Keskinäisriippuvuuksien hallinta edellyttää tietyissä, globaaleista paikallisiin vaihtelevissa konteksteissa tapahtuvien taloudellisten, sosiaalisten, teknisten ja luonnonsysteemien välisten ja sisäisten vuorovaikutusten ymmärrystä. Näin vältetään tilanteita, joissa yhden systeemin tilan kannalta hyvät ratkaisut kiihdyttävät negatiivista kehitystä toisaalla.*

Tulevaisuusvaliokunnan mielestä kestävyyden eri osa-alueiden väliset jännitteet saadaan parhaiten hallittua pitäytymällä Agenda 2030 -toimintaohjelman hengessä, jossa määritellään tavoitteita ja tavoitetasoja ja tuetaan monipuolista tiedontuotantoa soveltuvista keinoista, mutta jätetään ratkaisumallit paikallisesti päätettäviksi. Tämän periaatteen noudattaminen auttaa välttämään liian yksityiskohtaista sääntelyä ja kannustaa taloudellisia toimijoita kilpailuun ja innovointiin parhaista tavoista saavuttaa kestävää kehitystä tukevia tavoitteita.

Tulevaisuusvaliokunta muistuttaa myös suomalaisista kokeiluista, jotka vievät kehitystä oikeaan suuntaan. Esimerkiksi Sitoumus2050-prosessi kannustaa toimijoita itse määrittelemään Agenda2030-toimenpideohjelman mukaisia kestävyystavoitteita ja seuraamaan edistymistään kohti tavoitteita määrällisin keinoin. Myös menestyksekkäästi toimineen suomalaisen Hiilineutraalit kunnat -hankkeen (HINKU) toimintamalli noudattaa samaa periaatetta: kaikilla osallistuvilla kunnilla on sama määrällinen tavoite (80 prosentin päästövähennys vuoteen 2030 mennessä vuoden 2007 tasosta), jonka ne kuitenkin toteuttavat eri tavoin. Tällaiset toimintamallit tukevat Agenda 2030 -toimintaohjelman toteutumista ja vaikuttavuutta.

Talouden piiriin kuuluvat keinot kestävän kehityksen edistämisessä. Kaikki tulevaisuusvaliokunnan kuulemat asiantuntijat olivat yhtä mieltä siitä, että EU:n tulee edistää pääomien ohjautumista kestävää kehitystä vahvistaviin kohteisiin. Suurin osa asiantuntijoista myös tuki suurta osaa komission ehdottamista keinoista. Siihen, onko komission ehdottama lähestymistapa paras mahdollinen, ei asiantuntijakuulemisten pohjalta kuitenkaan syntynyt selkeää vastausta. Haasteita tunnistettiin useilla tasoilla. Esimerkiksi suunnitellun kestävän toiminnan luokituksen epäiltiin kasvattavan "kuplia" eli markkinahäiriöitä kestäviksi luokiteltujen, mutta mahdollisesti vielä volyymiltään pienten toimintojen ympärille. Riskinä nähtiin myös pääomien mahdollinen siirtymä pois Euroopasta. Lisääntyvien raportointivaatimusten pelättiin heikentävän erityisesti pienten toimijoiden kilpailukykyä.

Suurimmat tulevaisuusvaliokunnan kuulemat varaukset esitettiin kuitenkin ehdotettua toimea 8, eli kestävyyden sisällyttämistä vakavaraisuusarvioihin, kohtaan. Pankkien ja vakuutuslaitosten vakavaraisuuden nähtiin olevan niin keskeinen ja herkän tasapainon omaava maailmantalouden peruspilari, ettei sitä tukevaan, kvantitatiivisen tiedon varassa operoivaan järjestelmään tulisi poliittisella päätöksellä syöttää sellaista kvantitatiivista tietoa, jonka tuottamiseen sisältyy voimakkaasti uudenlaisia arvoarvostelmia. Toisin sanoen, varaukset komission suunnittelemaa kahdeksatta toimea kohtaan kohdistuivat siihen, että dataperustaisen vakavaraisuusjärjestelmän toiminta saattaisi sumentua ja muuttua epävarmemmaksi, mikäli sen osaksi integroitaisiin erilaisista oletuksista käsin luotua uutta dataa. Silti kestävyysriskien painoarvoa vakavaraisuusriskien laadullisessa tulkinnassa pidettiin mahdollisena ja tärkeänäkin lisätä. Nykyisten vakavaraisuusarviointiperiaatteiden todettiin myös jo sisältävän hyviä mekanismeja riskinarviointiin, ympäristöriskit ja yhteiskunnalliset riskit mukaan lukien. Näitä mekanismeja tulisi asiantuntijoiden mukaan kehittää.

Asiantuntijakuulemisissa nousi esiin myös lukuisia ehdotettujen toimien ulkopuolisia keinoja ohjata taloudellista toimintaa kestävään suuntaan. Näitä olivat esimerkiksi hiiliverot, arvonlisäverot, tullit, kilpailulainsäädännön ja hankintalakien muutokset, hankerahoitus esimerkiksi paikal-

lisesti toimivien mallien laajentamiselle, kestävää kehitystä haittaavien tukien vähennykset tai poistot esimerkiksi fossiilisiin polttoaineisiin liittyen, sanktiot negatiivisia oheisvaikutuksia tuottavalle toiminnalle, kannustimet yrityksille, kuten julkisten varojen strateginen käyttö sekarahoituksen kautta, sekä vastikkeelliset julkiset rahoitusosuudet tai tulosperusteiset tuet yhteiskunnallisesti hyödyllisiä tuloksia tuottaville yrityksille sekä pehmeäehtoisen kumppanuuslainarahoitusmallin laajempi soveltaminen suoran kehitysavun rinnalla.

Valiokunnan kuulemat asiantuntijat olivat laajalti sitä mieltä, että investointien ohjautuminen kestävämpään suuntaan edellyttää radikaaleja toimenpiteitä ja että yrityskenttä jopa odottaa komission sääntelyä, jonka suhteen ohjautua. Vaikka rahoitustuotteiden standardointiakin kohtaan esitettiin varauksia, yhteisten sääntöjen ja standardien muodostamista pidettiin pääsääntöisesti merkittävänä keinona viherpesun estämiseen. Pienten toimijoiden mahdollisuudet säilyttää kilpailukykynsä lisääntynyttä raportointia vaativassa tilanteessa voidaan asiantuntijoiden mukaan turvata huomioimalla yrityskoko sääntelyn soveltamisessa.

> *Tulevaisuusvaliokunta kannattaa EU-komission pyrkimystä moninkertaistaa kestävyyttä tukevien investointien volyymi laajaa keinovalikoimaa hyödyntäen. Rahoitussektorin tasapainoa ylläpitävien ydinmekanismien, erityisesti rahoituslaitosten vakavaraisuuslaskelmien, teoreettisia toimintaperiaatteita ei tulisi arvoperustein muuttaa, mutta vakavaraisuusarviointiperiaatteet sisältävät jo nykyäänkin mekanismeja riskinarviointiin, ympäristöriskit ja yhteiskunnalliset riskit mukaan lukien. Tulevaisuusvaliokunta ehdottaa, että näitä mekanismeja kehitetään edelleen niin, että ne tukevat entistä paremmin Agenda 2030 -toimintaohjelman tavoitteiden toteutumista.*
>
> *Tulevaisuusvaliokunta muistuttaa myös, että vaikka Agenda 2030 -tavoitteiden saavuttamisen edellyttämä vuotuisen rahoitusmäärän moninkertaistaminen voi vaikuttaa euromääräisesti valtavalta ponnistukselta, lisäyksessä on silti kyse vain pienestä osasta vuosittaista globaalia bruttokansantuotetta. Pohjimmiltaan kyse on pääomavirtojen uudelleen suuntaamisesta ja myös liiketaloudellisesti kannattavista investoinneista*.
>
> *Tulevaisuusvaliokunta ehdottaa, että EU selvittää myös globaalin hiiliveron ja erilaisten ilmastotullien mahdollisuuksia. Ympäristöverot ja -tullit voisivat globaalisti toteutettuina olla tehokkaita taloudellisia ohjauskeinoja kestävämpään maailmantalouteen.*

Talouskasvun ja hyvinvoinnin kasvun irtikytkeytyminen. Kestävän kehityksen käsite sisältää oletuksen siitä, että ihmiskunnan hyvinvointi edellyttää talouskasvua, joka puolestaan on mahdollista ilman luonnonvarojen ylikulutusta. Näitä oletuksia on uskallettava tarkastella kriittisesti. Se tiedetään, että hyvinvoinnin kokemus ei vaikuta olevan lineaarisesti kytkeytynyt talouskasvuun. Bruttokansantuote voi kasvaa, vaikka hyvinvoinnin kokemus laskee, ja päinvastoin. On myös syytä suhtautua vakavasti väitteisiin, joiden mukaan jatkuvaa talouskasvua ei ole mahdollista ylläpitää kantokyvyltään rajallisella planeetalla. Lisäksi on mahdollista, että luonnonvarojen nopean ehtymisen tai pilaantumisen ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevan väestönosan kasvun vuoksi joudutaan joka tapauksessa tilanteeseen, jossa talous ei enää entiseen malliin kasva edes pitkällä aikavälillä. Sen ohella tai sen sijaan, että etsitään keinoja talouskasvun kytkemiseksi irti hiilen ja muiden luonnonvarojen kulutuksen kasvusta, voi osoittautua välttämättömäksi etsiä ja

tutkia myös keinoja kytkeä hyvinvoinnin kokemus irti luonnonvarojen kulutuksen kasvusta ja muotoilla politiikkainstrumentteja, jotka vahvistavat tätä irtikytkentää.

Eduskunta esitti Agenda2030-mietinnössään (TuVM 1/2017 vp — VNS 1/2017 vp) ponnen, jossa se edellytti, että valtioneuvosto "kehittää Agenda2030-toimenpideohjelman toteutumiselle ja vaikuttavuuden arvioinnille luotettavat seurantamittarit, jotka samalla konkretisoivat tavoitteita ja toimenpiteitä; kestävän hyvinvoinnin edistämiseksi on kehitettävä erityisesti BKT:lle rinnakkaisia hyvinvointitalouden mittareita, kuten esimerkiksi inhimillisen kehityksen indeksiä (HDI), aidon kehityksen indikaattoria (GPI) ja kestävän taloudellisen hyvinvoinnin indeksiä (ISEW); ennakoinnin kehittämiseksi on Agenda2030-toimintaohjelmaan liittyen kehitettävä myös uusia työkaluja poliittisten päätösten vaikutusten arvioinnille; vaikutukset hyvinvointiin on arvioitava kaikessa päätöksenteossa; politiikkatoimenpiteiden vaikuttavuuden arvioiminen edellyttää myös laadullisten mittareiden kehittämistä".

Tulevaisuusvaliokunta ehdottaa, että EU, osana Agenda 2030- toimintaohjelman toteutusta, kehittää hyvinvointitalouden mittarit, joiden avulla hyvinvointia ja kestävää kehitystä voidaan seurata ja arvioida irrallaan talouden kehityksestä. Inhimillisen toiminnan perimmäisenä tavoitteena on hyvinvoinnin kasvu. Talouskasvu on vain yksi keino hyvinvoinnin kasvattamiseen. Talouskasvun ollessa mahdollisesti ristiriidassa kestävän kehityksen ja toisinaan jopa hyvinvoinnin kasvun kanssa tarvitaan uusia keinoja ja mittareita hyvinvoinnin edistämiseksi.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Tulevaisuusvaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan korostaen edellä esitettyjä näkökohtia.

Helsingissä 14.11.2018

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Stefan Wallin r
varapuheenjohtaja Merja Mäkisalo-Ropponen sd
jäsen Mikko Alatalo kesk
jäsen Harri Jaskari kok
jäsen Anna Kontula vas
jäsen Antti Lindtman sd
jäsen Aila Paloniemi kesk
jäsen Olli-Poika Parviainen vihr
jäsen Arto Pirttilahti kesk
jäsen Sari Tanus kd
jäsen Lenita Toivakka kok
jäsen Pilvi Torsti sd

jäsen Sinuhe Wallinheimo kok
jäsen Ville Vähämäki ps
jäsen Paavo Väyrynen kp
varajäsen Ulla Parviainen kesk

Valiokunnan sihteereinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Olli Hietanen
valiokunnan pysyvä asiantuntija Maria Höyssä